

El professor Joan Sardà i la creació de la UAB

ANTONI SERRA RAMONEDA

Càtedràtic d'Economia de l'Empresa. Universitat Autònoma de Barcelona

La Universitat espanyola no ha tingut gaire sensibilitat a l'hora de triar el seu professorat ni ha sabut aprofitar les persones amb més qualitats docents i investigadores, que sovint s'han vist obligades a allunyar-se de la Institució a la qual per vocació i intel·ligència haurien hagut de pertànyer. El cas de Joan Sardà és un més a afegir a una llarga llista.

Perquè Joan Sardà aconseguís guanyar unes oposicions a la Càtedra d'Economia Política de la Facultat de Dret de la Universitat de Santiago de Compostel·la quan encara les nafres de la Guerra Civil eren sagnants. El fet és remarcable ja que l'economista català es dirigeix a Madrid amb les màximes probabilitats de perdre. Primer, per no haver practicat mai el tradicional consell: «*Para entrar en el escalafón hay que tirar del levitón*». De fet, no coneixia ningú a Madrid i ignorava el peculiar ritual del que en aquells anys era la «*segunda fiesta nacional*». De tal manera que quan el President del Tribunal li demanà si tenia objeccions als mèrits exposats per un dels seus contrincants no va saber què respondre. I en segon lloc, perquè molt probablement alguna ànima caritativa d'aquelles que mai no falten, ja havia fet saber que l'opositor català havia estat soldat republicà que va servir al Baix Aragó.

Però el fet és que guanyà l'oposició, la qual cosa demostra la gran solidesa dels seus coneixements. I va marxar, ple d'il·lusions, cap a Santiago de Compostel·la, a exercir el seu mestratge. També la guerra i el curiós règim que la succeï havien fet de Santiago un feu levític on Sardà va viure en una residència religiosa amb altres professors que, segurament per raons diferents a les seves, mantenien el celibat. Un d'ells el volia constantment convèncer que Santiago era el Cambridge espanyol. Joan Sardà li responia, amb la seva ironia, que les diferències que separaven la vila gallega de Cambridge eren dues: la parla i la inexistència de llibres. Veient la inutilitat dels seus esforços per interessar uns estudiants de Dret que majoritàriament només pensaven a guanyar una plaça de funcionari, i la inexistència de llibres i d'ambient per a qualsevol tasca de recerca, va decidir demanar l'excedència.

Anys després, ja a Caracas, va rebre la notícia que s'havia convocat la Càtedra de la qual ell era genèricament titular, però de la Universitat de Barcelona. Els amics l'empenyeren a presentar-s'hi. Així podria retornar a la seva ciutat, i formar, en un ambient suposadament més propici, l'escola per a la qual Catalunya maldava. Les oposicions eren una capsa tancada, el resultat no va ser l'esperat, i Joan Sardà es trobà Catedràtic de la Universitat de Múrcia. Novament, es desencisà davant els obstacles i la inutilitat que els seus esforços tenien i tornà a demanar l'excedència.

El temps passa i es crea a Barcelona la Facultat d'Econòmiques a la Universitat llavors existent. Cal posar-la en marxa i Sardà no dubta a aportar la seva col·laboració conjuntament amb els professors Estapé i Sureda. Efectivament, malgrat els obstacles i la manca de mitjans, els tres economistes catalans més il·lustres començaren a posar en marxa el nou Centre comptant, a més, amb noms tan reconeguts com els dels professors Vicens Vives, Poli i Linés, entre d'altres.

La mecànica administrativa era implacable. La Facultat de Madrid, d'anterior creació a la de Barcelona, s'encarregava de cobrir, per oposició, les places vacants. Professors joves, deixebles de les figures madrilenyes, cobriren les càtedres convocades. Sardà i Sureda es retiraren; només el professor Estapé, després d'uns anys a Saragossa, retornà al Centre del que en pura lògica mai no hauria hagut de marxar.

Tanmateix, tot i que el Servei d'Estudis del Banc d'Espanya constituïa la seva ocupació primordial, no deixa de fer aportacions importants als quefers universitaris. A la Universitat Complutense s'encarrega de la Càtedra de Teoria Econòmica —l'anomenada Teoria tres—, on és ajudat per dos joves llicenciats als quals no deixa d'estimular i incitar a l'estudi i la recerca: Luis Angel Rojo i Antonio Sánchez Pedreño. La seva trajectòria posterior demostra clarament l'ull clínic de Sardà a l'hora de triar persones i l'encert dels seus consells i guiatge.

Abandonades també aquestes activitats, semblava ja que els lligams amb la Universitat eren definitivament trencats. Joan Sardà no creia possible que l'entorn polític i social permetés l'existència d'una institució on els seus serveis poguessin ser útils i la seva experiència, aprofitada.

Ingrés a la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas, abril de 1965.

Quan el ministre Villar Palasí decideix aprofitar l'avinentesa i iniciar un experiment amb la creació de tres noves Universitats, encarrega al seu germà l'organització de la creada a Barcelona. Entre els Centres que projecta, hi ha una nova Facultat d'Economia. Per aquesta raó invita a formar part de la Comissió Gestora els professors Sardà i Estapé. Aquests tenen la gentilesa de donar una llista addicional d'economistes que podrien participar en el projecte i entre els noms hi figura el meu.

A Sardà li costa d'acceptar el càrrec de Degà de la nova Facultat. És escèptic sobre les possibilitats d'una autèntica innovació en el trist panorama universitari, no creu en l'autenticitat de la voluntat modernitzadora, té dubtes sobre les forces per vèncer la inèrcia del moment. Malgrat tot, finalment accepta amb unes condicions que, si bé ara semblen lògiques, llavors eren oposades a l'esperit de les autoritats oficials. Entre aquestes condicions, dues mereixen ser accentuades. La primera és començar pel curs de Doctorat. Així, es podrien evitar les improvisacions i les corredisses que tant semblen agradar al nostre món acadèmic. Efectivament, el primer any d'existència de la Facultat es va dedicar a la confecció d'un Pla d'Estudis i a la selecció del professorat i el compromís, llavors difícil d'obtenir, que no es convocaria cap concurs de trasllat o oposició si no era prèviament demanat pel Deganat.

El nom de Sardà tenia prou prestigi perquè al seu entorn s'aplegués un bon nombre d'economistes prestigiosos: Jordi Nadal, Josep M. Bricall, Joaquim Muns, Ramon Trias, Jacint Ros i altres que em deixo en el tinter. El fet és que el procés va ser exemplar. Periòdicament ens reuníem i dedicàvem llarg temps a debatre, en un ambient on només eren acadèmiques les preocupacions imperants, les directrius i els detalls del que volíem que fos el nou Pla d'Estudis. Tothom acceptava l'autoritat moral, i no simplement formal, de Sardà. El seu eclecticisme i relativisme sobre l'economia i el seu ensenyament s'imposaven. Una disciplina encara poc estructurada i tan ambivalent com la nostra, exigeix flexibilitat, antidogmatisme, i un ensenyament molt personalitzat. Aquestes idees són centrals. Admet les opinions, les escolta i, si s'escau, les discuteix. Sempre, però, amb comprensió i receptivitat. En un país com el nostre, tan inclinat a la crítica fàcil i pertanyent a una professió com la nostra que al llarg de bon nombre d'anys només s'ha dedicat a gelosies, petiteses i destruccions, Sardà era l'excepció.

Abans d'obrir per primer cop la matrícula del primer curs manté una discussió amb el Rector. No vol acceptar més d'un centenar d'alumnes, per una doble raó. Les instal·lacions provisionals no tenen més cabuda en unes condicions mínimament correctes. I a curt termini no es pot disposar de més professorat de la qualitat i experiència que la prudència aconsella que el necessari per a la xifra proposada. El seu criteri s'imposa. I comença un curs de gran nivell, com ho palesen els noms dels professors encarregats de les cinc assignatures: Josep M. Bricall, Jordi Nadal, Àngel Latorre, Ramon Companys i Joaquim Muns. I Joan Sardà al rerafons, dirigint, sense grans manifestacions externes, les operacions.

Es convocà un concurs de trasllat a la càtedra d'Hisenda Pública i Joan Sardà tornà a la vida activa de la qual durant tant de temps s'havia separat. La Universitat encara arribà a temps per aprofitar, malgrat tot, el seu saber i la seva aportació. De tota manera, no sembla pas que la societat espanyola tingui consciència de la necessitat i el desig de comptar amb una Universitat de qualitat. Tòpics acceptats acríticament, demagògies conreades per professors i polítics, voluntats de manipulació i utilització en profit propi dels quefers universitaris no permeteren que fins i tot la seva tardana incorporació donés el seu potencial. Malgrat tot, els qui hem compartit amb ell joies i cabòries, encisos i desencisos, a l'hora de fer balanç no podem sinó agrair-li tot el que ens va ensenyar com a persona, com a universitari i com a economista.